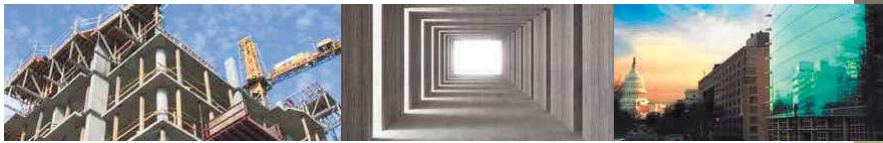

ΟΙΚΟΛΟΓΙΑ & ΧΗΜΕΙΑ ΓΙΑ ΜΗΧΑΝΙΚΟΥΣ

Εισαγωγή στη Χημεία Υλικών ΚΡΥΣΤΑΛΛΙΚΗ ΔΟΜΗ ΤΩΝ ΥΛΙΚΩΝ & ΙΔΙΟΤΗΤΕΣ

CRYSTAL STRUCTURE & PROPERTIES

Μπαδογιάννης Ε.

ΒΑΣΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ

- Κρυσταλλογραφία και κρυσταλλική δομή
- Μοναδιαία κυψελίδα
- Τρόποι στοίβαξης
- Πλέγματα
- Αριθμός ένταξης
- Αριθμός ατόμων στη μοναδ. Κυψελίδα
- Συντ/της ατομικής πλήρωσης
- Σταθερά πλέγματος
- Κρυσταλλογραφικά επίπεδα & Διευθύνσεις
- Δείκτες Miller κρυσταλλικού επιπέδου

Μπαδογιάννης Ε. - 1^ο Εξάμ. – ΟΚΜ

[93]

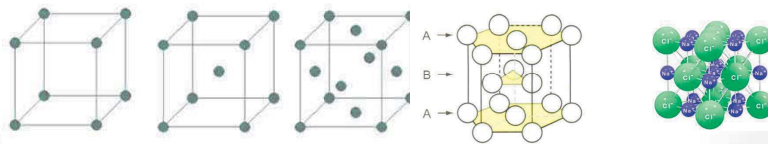
ΚΡΥΣΤΑΛΛΟΓΡΑΦΙΑ – ΚΡΥΣΤΑΛΛΙΚΗ ΔΟΜΗ

Τι είναι;

Κρυσταλλικό υλικό: Τα άτομα του βρίσκονται σε μία επαναλαμβανόμενη ή περιοδική διάταξη προς τις τρεις διευθύνσεις.

Κρυσταλλική δομή: Ο τρόπος που τα άτομα ή μόρια είναι διευθετημένα στον χώρο

Κρυσταλλογραφία: η γλώσσα που περιγράφει αυτή τη διάταξη των ατόμων ή των μορίων κρυστάλλων στον χώρο

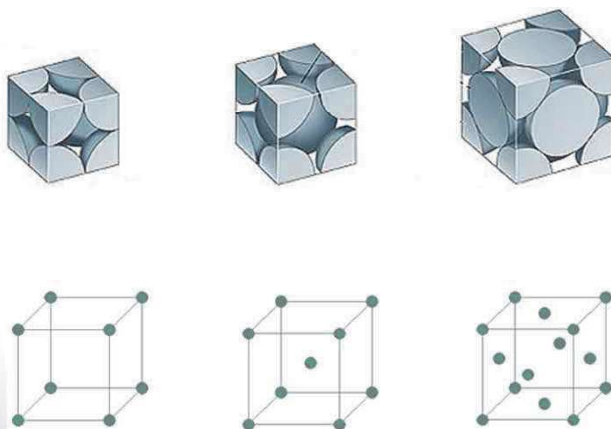
Μπαδογιάννης Ε. - 1^ο Εξάμ. – ΟΚΜ

[94]

ΜΟΝΑΔΙΑΙΑ ΚΥΨΕΛΙΔΑ – ΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΣ ΠΛΕΓΜΑΤΩΝ

ή μοναδιαίο κελί ή κρύσταλλος (ή κρυσταλλίτης ή κόκκος):

- Η μικρότερη επαναλαμβανόμενη δομή ατόμων με τη μεγαλύτερη γεωμετρική συμμετρία. Στις περισσότερες κρυσταλλικές δομές είναι παραλληλεπίπεδα ή πρίσματα

Απεικόνιση με
μοντέλο
ατομικών
σκληρών
σφαιρών

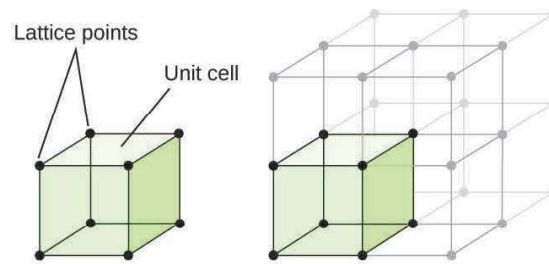
Απεικόνιση με
μοντέλο
μικρών
σκληρών
σφαιρών

Μπαδογιάννης Ε. - 1^ο Εξάμ. – ΟΚΜ

[95]

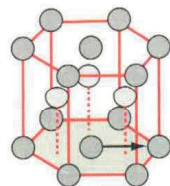
ΜΟΝΑΔΙΑΙΑ ΚΥΨΕΛΙΔΑ – ΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΣ ΠΛΕΓΜΑΤΩΝ

- Η επανάληψη της μοναδιαίας κυψελίδας στις τρεις διαστάσεις του χώρου, παράγει το κρυσταλλικό πλέγμα,
- αντιπροσωπεύει τη συμμετρία της κρυσταλλικής δομής,
- έτσι, οι θέσεις των ατόμων να μπορούν να δημιουργηθούν από μεταθέσεις ακέραιων αποστάσεων της μοναδιαίας κυψελίδας, προς τη διεύθυνση της κάθε ακμής της.

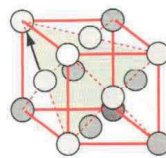

ΠΛΕΓΜΑΤΑ

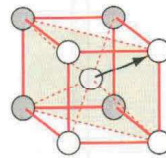
- Τα πλέγματα χαρακτηρίζονται:
  - από την επαναλαμβανόμενη γεωμετρία της διάταξης των κρυστάλλων
  - από τον βαθμό συμμετρίας τους

CPH ή HCP

FCC

BCC

ΕΙΔΗ ΠΛΕΓΜΑΤΩΝ

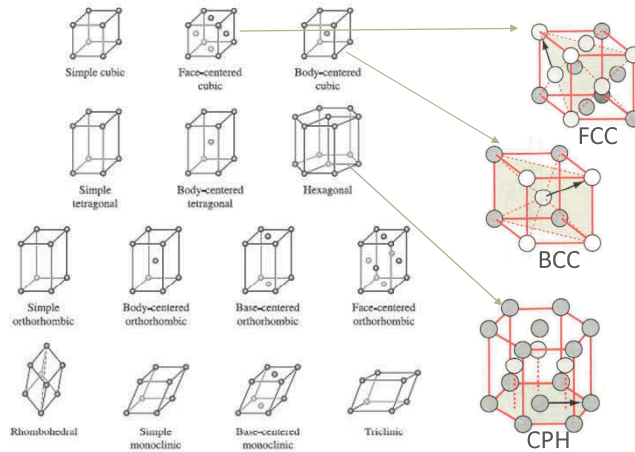

Figure 3-6 The fourteen types of Bravais lattices grouped in seven crystal systems. The actual unit cell for a hexagonal system is shown in Figures 3-8 and 3-13.

68/92 μέταλλα έχουν τις δομές που επισημαίνονται: FCC/BCC/CPH

Συχνότερα απαντώμενες δομές

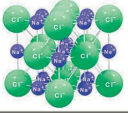
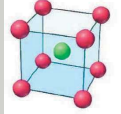
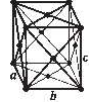
The Periodic Table of the Elements

Legend:

- alkali metals
- alkaline earth metals
- transition metals
- lanthanoids
- actinoids
- metalloids
- nonmetals
- noble gases
- unknown elements

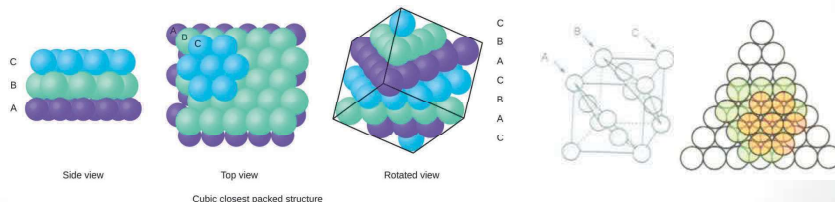
68/92 μέταλλα έχουν τις δομές που επισημαίνονται: FCC/BCC/CPH

ΔΙΕΥΘΕΤΗΣΗ ΑΤΟΜΩΝ ΣΤΟ ΠΛΕΓΜΑ

Είδος	Περιγραφή	Απεικόνιση
Πρωτογενής	Άτομα μόνο στις γωνίες. Σύμβολο P.	
Εδροκεντρωμένο	Άτομα στις γωνίες και στα κέντρα των εδρών. Σύμβολα, A, B, C.	
Χωροκεντρωμένο	Άτομα στις γωνίες και στο κέντρο της μοναδιαίας κυψελίδας. Σύμβολο, I.	
Ολοεδρικά κεντρωμένο	Άτομα στις γωνίες και στα κέντρα όλων των εδρών. Σύμβολο, F.	

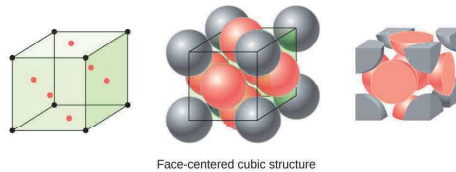
Χαρακτηριστικά δομής FCC

- Άτομα στις ακμές και από ένα (1) σε κάθε έδρα
- Άτομα εφάπτονται κατά τις διαγώνιες
- Πυκνά επίπεδα με σειρά ABCABC...

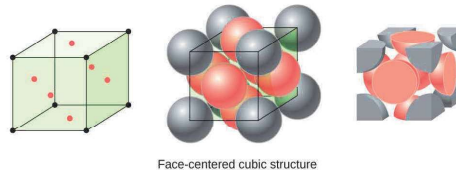
Τεχνικά Υλικά με δομή FCC

Είδος	Τυπικές Χρήσεις
Αλουμίνιο και κράματά του	Αεροπλάνα, διαστημικά σκάφη, τρένα, κουτιά αναψυκτικών, κ.α.
Νικέλιο και κράματά του	Εξαρτήματα αεροστροβίλων
Χαλκός και α-ορείχαλκος	Ηλεκτρικοί αγωγοί, τριβείς, κτλ
Μόλυβδος	Μπαταρίες, επενδύσεις ειδικών κτιρίων, στέγες,
Ωστενιτικοί ανοξείδωτοι χάλυβες (Fe σε υψηλή θερμοκρασία)	Χημικός, πυρηνικός, κρυογενικός εξοπλισμός, μαγειρικά σκεύη,...
Άργυρος, χρυσός, λευκόχρυσος	Κοσμήματα, κέρματα....

Χαρακτηριστικά Υλικών με δομή FCC

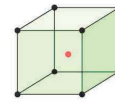
- Πολύ όλκιμα όταν είναι καθαρά (χωρίς προσμίξεις)
- Σκληραίνουν & μαλακώνουν κατόπιν κατάλληλης κατεργασίας, άρα είναι γενικά κατεργάσιμα υλικά
- Διατηρούν ολκιμότητα και δυσθραυστότητα στο απόλυτο μηδέν

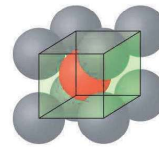
Χαρακτηριστικά δομής BCC

- Άτομα στις ακμές του κύβου και ένα (1) στο κέντρο
- Άτομα εφάπτονται μόνο στην εσωτερική διαγώνιο (υπάρχει χώρος...)
- 21 μέταλλα με αυτή τη δομή

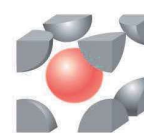
Lattice point location

Cubic unit cells

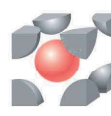
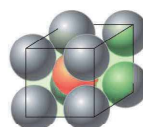
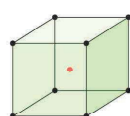

Body-centered cubic

Τεχνικά Υλικά με δομή BCC

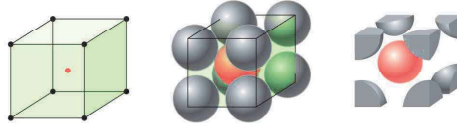
Είδος	Τυπικές Χρήσεις
Σίδηρος, χάλυβας μεσαίας περιεκτικότητας σε C	Κατασκευές, αυτοκίνητα, δοχεία, κ.α.
Ανθρακούχοι χάλυβες, χάλυβες χαμηλής κραμάτωσης	Εξαρτήματα μηχανών, εργαλεία, σωλήνες, εξαρτήματα μονάδων παραγωγής ενέργειας
Βολφράμιο	Λαμπτήρες πυρακτώσεως
Χρώμιο	Επιμεταλλώσεις

Body-centered cubic structure

Χαρακτηριστικά Υλικών με δομή BCC

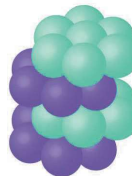
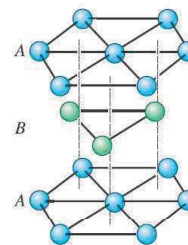
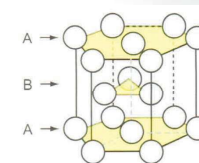
- Όλκιμα εν θερμώ
- Δύσθραυστα σε θερμοκρασία δωματίου - Ψαθυρά σε χαμηλή θερμοκρασία
- Η αντοχή εξαρτάται από τη θερμοκρασία
- Σκληραίνουν με κραμάτωση (στον ενδιάμεσο χώρο)

Body-centered cubic structure

Χαρακτηριστικά δομής HCP

- Εξαγωνική μοναδ. κυψελίδα με άτομα σε κάθε γωνία και ένα άτομο στη μέση
- Ενδιάμεσα τρίγωνο με 3 άτομα
- Επανάληψη Εξαγωνικής μοναδ. κυψελίδας με άτομα σε κάθε γωνία και ένα άτομο στη μέση

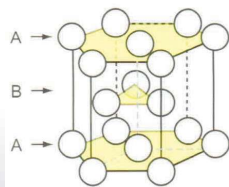

Hexagonal closest packed

- Πυκνά επίπεδα με σειρά ABAB...

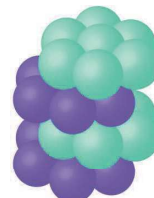
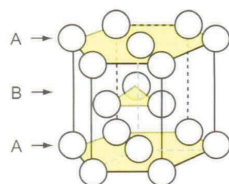
Τεχνικά Υλικά με δομή HCP

Είδος	Τυπικές Χρήσεις
Ψευδάργυρος	Χύτευση σε μήτρα, επιμετάλλωση
Μαγνήσιο	Ελαφρές κατασκευές
Τιτάνιο και κράματά του	Ελαφρά εξαρτήματα υψηλής αντοχής (αεροσκάφη), βιοϊατρική και χημική τεχνολογία.
Κοβάλτιο	Υπερκράματα, εμφυτεύματα,
Βηρύλλιο	Το ελαφρότερο μέταλλο (κόστος, τοξικότητα)

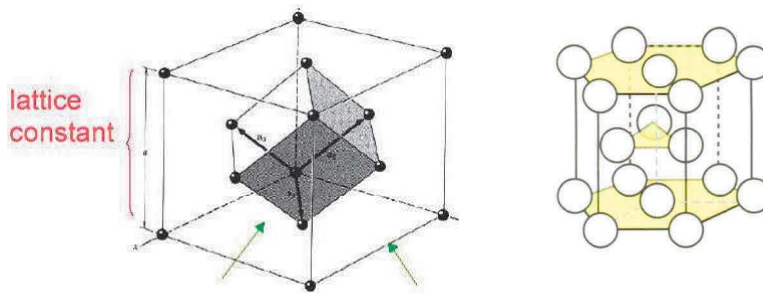
Χαρακτηριστικά Υλικών με δομή HCP

- Όλκιμα, αλλά λιγότερο σε σχέση με τα BCC
- Περισσότερο ανισότροπα μέταλλα σε σχέση με αυτά που έχουν δομή BCC και FCC

Σταθερά Πλέγματος

Μήκος έδρας π.χ. κύβου, από ακμή σε ακμή του μοναδιαίου κελιού ή 2 διαδοχικών ακμών στο εξάγωνο.

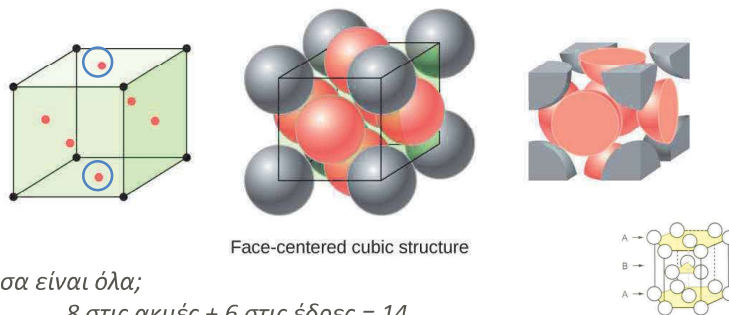

Μπαδογιάννης Ε. - 1^ο Εξάμ. - ΟΚΜ

[111]

Αριθμός ένταξης

Ο αριθμός των ατόμων που γειτονεύει κάθε άτομο. π.χ. στη δομή FCC, ο αριθμός ένταξης είναι 12.

Face-centered cubic structure

Πόσα είναι όλα;

$$8 \text{ στις ακμές} + 6 \text{ στις έδρες} = 14$$

Πόσα δεν γειτνιάζουν (δεν τέμνονται τα επίπεδά τους);

$$\text{το απέναντι κάτω και ο εαυτός του} = 2$$

Μπαδογιάννης Ε. - 1^ο Εξάμ. - ΟΚΜ

[112]

Αριθμός ατόμων ανά μοναδιαία κυψελίδα

Ένα % των ατόμων της μον. κυψελίδας, ανάλογα με τη θέση της και το είδος του πλέγματος, μπορεί να είναι κοινά (να διαμοιράζεται) σε δύο ή περισσότερες κυψελίδες.

Π.χ. στο κυβικό σύστημα.

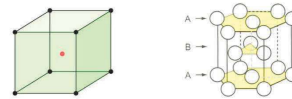
$$\text{Αρ. ατόμων ανά μον. κυψελίδα: } N = N_i + \frac{N_f}{2} + \frac{N_c}{8}$$

N_i : αρ. εσωτερικών ατόμων

N_f : αρ. ατόμων στις επιφάνειες

N_c : αρ. ατόμων στις κορυφές

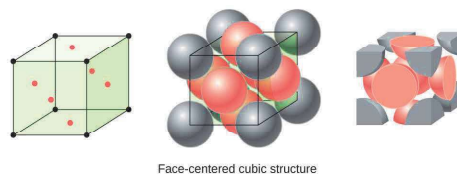
$$\text{π.χ. FCC } N = 0 + 6 \cdot \frac{1}{2} + 8 \cdot \frac{1}{8} = 4$$

Συντελεστής Ατομικής Πλήρωσης (APF)

Συντελεστής Ατομικής Πλήρωσης (Atomic Pack Factor): Το κλάσμα του αθροίσματος των όγκων των σφαιρών σε μια μοναδιαία κυψελίδα προς τον όγκο της μοναδιαίας κυψελίδας (μοντέλο σκληρών σφαιρών).

$$\text{APF} = \frac{\text{Όγκος των ατόμων της μοναδ.κυψελίδας}}{\text{Ολικός όγκος μοναδ.κυψελίδας}} = \frac{N \cdot \text{Όγκος ατόμου}}{\text{Ολικός όγκος μοναδ.κυψελίδας}}$$

Face-centered cubic structure

π.χ. FCC...

Θεωρητικός Υπολογισμός Πυκνότητας

$$\rho = \frac{N A}{V_c N_A}$$

N = αριθμός ατόμων ανά μον. κυψελίδα (atoms/unit cell)

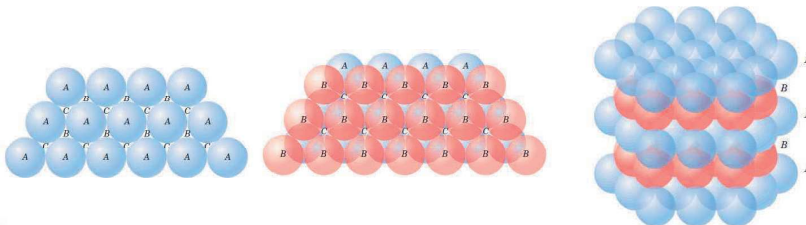
A = ατομική μάζα (g/mol)

V_c = όγκος μοναδ. Κυψελίδας (cm^3)

N_A = Αριθμός Avogadro ($6.022 \cdot 10^{23}$ atoms/mols)

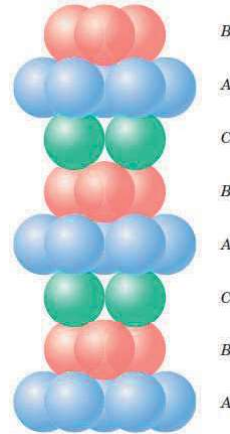
ΤΡΟΠΟΙ ΣΤΟΙΒΑΞΗΣ: Ι. Μεγίστης πυκνότητας (close packed)

1^{ος} τρόπος: Στοίβαξη ατόμων στρώματος Β πάνω στις κοιλότητες που δημιουργεί το πρώτο στρώμα Α σε μορφή ΑΒΑΒΑΒ... έτσι ώστε τα άτομα της τρίτης στρώσης να βρίσκονται ακριβώς πάνω από άτομα της Α στρώσης και όχι σε κοιλότητα της Α στρώσης (εξαγωνική μεγίστης πυκνότητας, close-packed hexagonal, απαντάται στην εξαγωνική, HCP)

ΤΡΟΠΟΙ ΣΤΟΙΒΑΞΗΣ: II. Μεγίστης πυκνότητας (close packed)

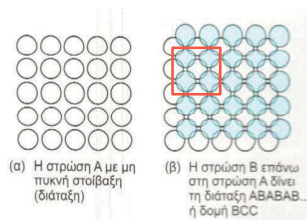
2^{ος} τρόπος: Τα άτομα της τρίτης στρώσης C να βρίσκονται πάνω από κοιλότητα της A στρώσης και όχι πάνω από άτομα. Η επανάληψη στην περίπτωση αυτή είναι ABCABCABC... (απαντάται στην κυβική εδροκεντρωμένη δομή, face-centred cubic, FCC).

Και στους 2 τρόπους **APF=0.74** (οι σφαίρες καταλαμβάνουν το 74% του χώρου)

ΤΡΟΠΟΙ ΣΤΟΙΒΑΞΗΣ: II. Αραιής στοίβαξης

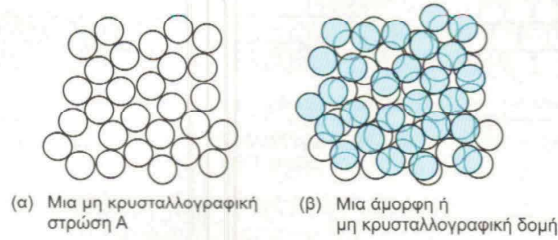
Τα άτομα της A στρώσης απέχουν μεταξύ τους. Η στρώση B τοποθετείται πάνω από τα κενά που δημιουργούνται ανά 4 άτομα της στρώσης A. Η επιστοίβαξη ABAB.... απαντάται στην κυβική χωροκεντρωμένη δομή (body-centered, BCC).

Συντελεστής ατομικής πλήρωσης APF=0.64

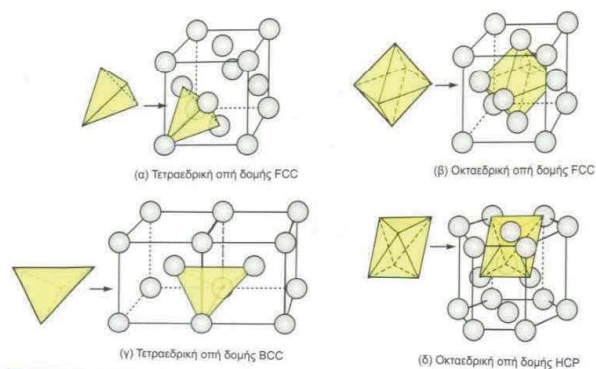
ΤΡΟΠΟΙ ΣΤΟΙΒΑΞΗΣ: ΙΙΙ. Άμορφη στοίβαξη

Μη διατεταγμένη στοίβαξη (μη αποδοτικός τρόπος πλήρωσης χώρου). Μέγιστος συντελεστής ατομικής πλήρωσης $APF=0.64$

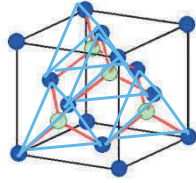
Ενδιάμεσος χώρος – «Οπές»

Η μονάδα του χώρου μεταξύ ατόμων ή μορίων. Σημαντικός προκειμένου να χωρέσουν άλλα άτομα μέσα στο πλέγμα

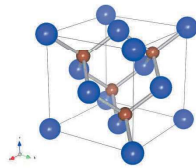
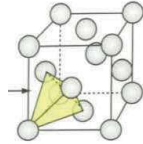

Παράδειγμα: Ο Χάλυβας έχει δομή BCC, αλλά και FCC σε υψηλότερη θερμοκρασία. Ο άνθρακας μπορεί να καταλάβει τον ενδιάμεσο χώρο. Αυτό δίνει στον χάλυβα αντοχή λόγω της σχετικής παραμόρφωσης που δέχεται το πλέγμα.

Κρύσταλλοι Κεραμικών - Κυβική δομή διαμαντιού (DC)

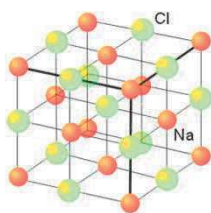

Διαμάντι: πλέγμα FCC με ένα πρόσθετο άτομο C σε κάθε μια από τις τετραεδρικές ενδιάμεσες οπές (πράσινα άτομα)

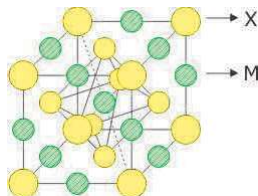
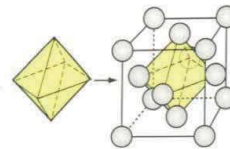
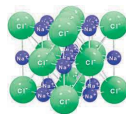

Καρβίδιο του πυριτίου: πλέγμα FCC Si (Si-μπλε) με ένα πρόσθετο άτομο C σε κάθε μια από τις τετραεδρικές ενδιάμεσες οπές (C-καφέ)

Κρύσταλλοι Κεραμικών - Οξείδια με δομή ορυκτού άλατος (halite-αλίτης):

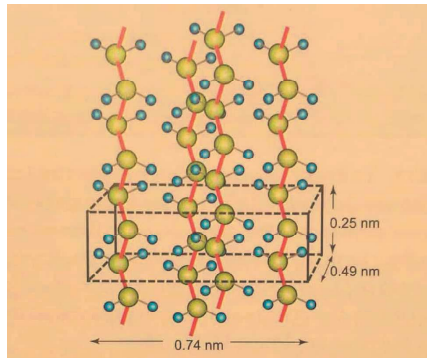

π.χ NaCl: πλέγμα FCC αμετάλλου (Cl) με άτομα μετάλλου (Na) να καταλαμβάνουν οκταεδρικές οπές.

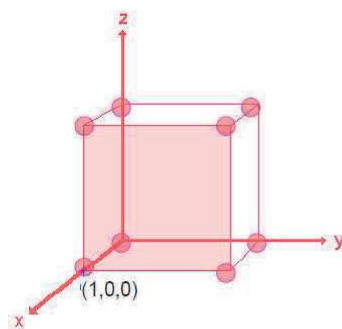
π.χ MgO: πλέγμα FCC O, με άτομα μετάλλου (Mg) να καταλαμβάνουν οκταεδρικές οπές.

Κρύσταλλοι Πολυμερών

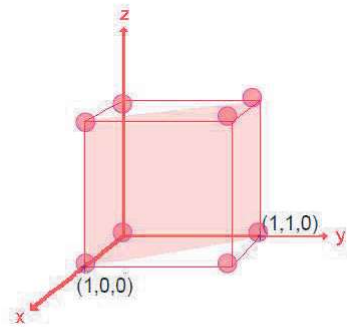
Παράδειγμα Πολυαιθελυνίου:
Ευθυγραμμισμένες αλυσίδες με
επαναλαμβανόμενη δομή.

ΚΡΥΣΤΑΛΛΙΚΑ ΕΠΙΠΕΔΑ-ΔΕΙΚΤΕΣ MILLER ΕΠΙΠΕΔΟΥ

Άξονας	x	y	z
Σημεία τομής	1	∞	∞
αντίστροφοι	1/1	1/ ∞	1/ ∞
μικρότερος λόγος	1	0	0
Δείκτες Miller	(100)		

ΚΡΥΣΤΑΛΛΙΚΑ ΕΠΙΠΕΔΑ-ΔΕΙΚΤΕΣ MILLER ΕΠΙΠΕΔΟΥ

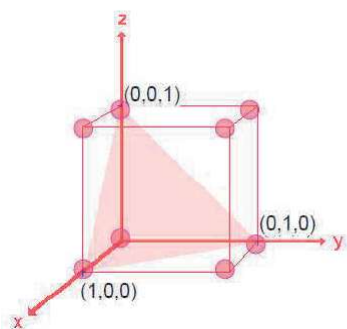

Άξονας	x	y	z
Σημεία τομής	1	1	∞
αντίστροφοι	1/1	1/1	1/ ∞
μικρότερος λόγος	1	1	0
Δείκτες Miller (110)			

Μπαδογιάννης Ε. - 1^ο Εξάμ. - ΟΚΜ

(125)

ΚΡΥΣΤΑΛΛΙΚΑ ΕΠΙΠΕΔΑ-ΔΕΙΚΤΕΣ MILLER ΕΠΙΠΕΔΟΥ

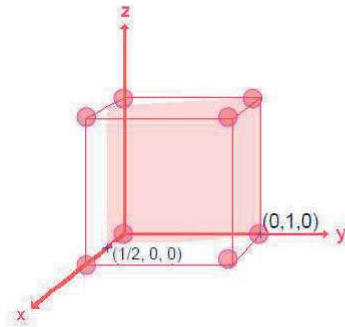

Άξονας	x	y	z
Σημεία τομής	1	1	1
αντίστροφοι	1/1	1/1	1/1
μικρότερος λόγος	1	1	1
Δείκτες Miller (111)			

Μπαδογιάννης Ε. - 1^ο Εξάμ. - ΟΚΜ

(126)

ΚΡΥΣΤΑΛΛΙΚΑ ΕΠΙΠΕΔΑ-ΔΕΙΚΤΕΣ MILLER ΕΠΙΠΕΔΟΥ

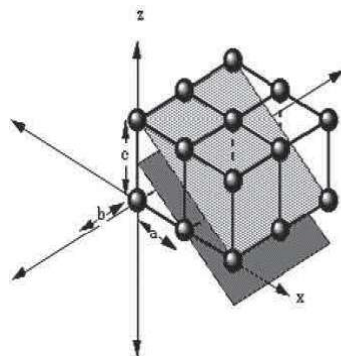

Αξονας	x	y	z
Σημεία τομής	1/2	1	∞
αντίστροφοι	1/(1/2)	1/1	1/ ∞
μικρότερος λόγος	2	1	0
Δείκτες Miller (210)			

Μπαδογιάννης Ε. - 1^ο Εξάμ. – ΟΚΜ

(127)

ΚΡΥΣΤΑΛΛΙΚΑ ΕΠΙΠΕΔΑ-ΔΕΙΚΤΕΣ MILLER ΕΠΙΠΕΔΟΥ

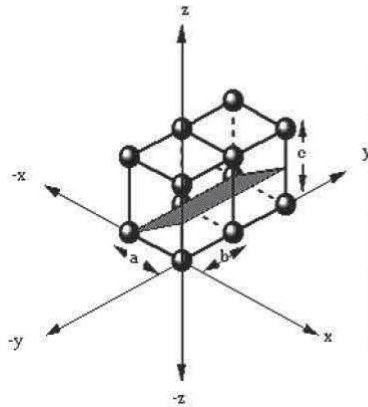

Αξονας	a	b	c
Σημεία τομής	1	∞	1/2
αντίστροφοι	1/1	1/ ∞	1/(1/2)
μικρότερος λόγος	1	0	2
Δείκτες Miller (102)			

Μπαδογιάννης Ε. - 1^ο Εξάμ. – ΟΚΜ

(128)

ΚΡΥΣΤΑΛΛΙΚΑ ΕΠΙΠΕΔΑ-ΔΕΙΚΤΕΣ MILLER ΕΠΙΠΕΔΟΥ

Άξονας	a	b	c
Σημεία τομής	-1	∞	$\frac{1}{2}$
αντίστροφοι	1/-1	1/ ∞	1/($\frac{1}{2}$)
μικρότερος λόγος	-1	0	2
Δείκτες Miller $(\bar{1}02)$			